

Žurnalas KARDAS įsteigtas Lietuvoje 1925 m. Leistas iki 1940 m.
Atkurtas 1989 m.

2023 m. Nr. 4 (500)

TURINYS

Klaipėdos
išvadavimas 2

Lars Møller „Jėgeris 200“.
VI dalis 16

Vengrų karo vadai Bekešai
ir jų pėdsakai 28

Žurnalą rengia Lietuvos kariuomenės kanceliarijos Karinės periodikos redakcija •
Adresas: Totorių g. 25, LT-01121 Vilnius; tel. (8 5) 210 3897; el. p. Darius.Varanavicius@milit.lt
• Leidėja – Krašto apsaugos ministerija. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa
su autorių nuomone. Nuotraukos, rankraščiai negražinami ir nereцензуojami •
Tiražas 2 700 egz., ISSN 1392-9437, GL-644 • Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo
kartografijos centras, Multinės g. 4, Domeikava, LT-54359 Kaunor. • I ir IV viršeliuose –
Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus nuotr.

KLAIPĖDOS IŠVADAVIMAS

HENRY L. GAIDIS,
„Draugas News“/„Lithuanian Heritage“

Kaip išradingas
sumanymas po šimtmečius
trukusios atskirties
sugrąžino Lietuvai
vienintelį jos uostą ir
atvėrė vartus į pasaulį.

MAŽOJI LIETUVA

Klaipėdos krašto išvadavimas buvo vienas reikšmingiausių Naujųjų laikų Lietuvos istorijos įvykių. Nors dauguma lietuvių žino, kad 1918–1920 m. Nepriklausomybės karas, kuriame tauta kovojo prieš lenkus, komunistus ir baltuosius caristus rusus, sukūrė laisvą ir nepriklausomą valstybę, nedaugelis supranta, kad nepriklausomybė nebuvo užtikrinta tol, kol nebuvo atgauta Klaipėda. Be šio neužšalancio uosto kontrolės neturinti priėjimo prie jūros tauta būtų patyrusi lėtą ekonominę mirtį.

Pasibaigus I pasauliniam karui, nugalėję Sąjungininkai susirinko Versalyje, kur nustatė sankcijas pralaimėjusioms tautoms ir tikėjosi

atkurti caro valdžią. Tačiau didžiąją dalį Rusijos tuo metu jau kontroliavo komunistai, be to, buvo įkurta nemažai naujų valstybių, tad šis variantas nebebuvo perspektyvus. Tarp tokių naujų valstybių buvo ir Lietuvos Respublika, nors *de jure* ji dar trejus metus nebus pripažinta. Dėl to, Sąjungininkams atskyrus Klaipėdą nuo Vokietijos, šį uostą ir jį supančias teritorijas laikinai administruoti buvo pavesta Prancūzijai.

Šiame regione šimtmečius gyveno lietuviai, tačiau nuo viduramžių jis buvo valdomas Prūsijos vokiečių. Rytų Prūsijos valdžia, siekdama kontroliuoti Mažąją Lietuvą, vykdė aktyvią germanizacijos politiką, todėl ilgainiui čia gyvenantys etniniai lietuviai pamažu išsiugdė savo tarmę ir papročius. Nors kaimo vietovėse ir toliau gyveno etniniai lietuviai, mieste ir jūrų uoste daugiausia apsigyveno vokiečiai, užėmę visus administracinius postus. Prancūzai administruoti regioną paskyrė generolą Dominique'ą Joseph'ą Odry ir vyriausiąjį komisarą Gabrielį Jeaną Petisné, o jiems paremti kartu pasiuntė nedidelį skaičių prancūzų karių. Deja, prancūzai labai kliovėsi vokiečių uosto administratoriais,

o tai itin stabdė Lietuvos ekonominį gyvenimą. Prancūzijos parama Lenkijai kėlė susirūpinimą, kad šis gyvybiškai svarbus jūrų uostas pateks į Lenkijos rankas.

LIETUVIAI PRADEDA VEIKTI

Tolimesni įvykiai verti filmo „Misija neįmanoma“: Lietuvos premjeras nedidelei karininkų grupei pavada Klaipėdoje suorganizuoti sukilimą, kuris leistų grąžinti uostą ir supančias teritorijas Lietuvai. Politiniais sumetimais Lietuvos Vyriausybė nepripažįsta turinti žinių apie šią užduotį bei perspėja dalyvius, kad nepavykus operacijai jiems gresia baudžiamoji atsakomybė.

Daugelis manė, kad reikalingi drastiški veiksmai tam, jog Klaipėda netaptų laisvu miestu kaip Dancigas arba, dar blogiau, nebūtų perduota Lenkijai. Klaipėdoje tarp lietuvių lyderių, sunerimusių dėl susidariusios padėties, buvo ir Mažosios Lietuvos tautinės tarybos nariai, kurie suprato, kad Mažoji Lietuva gali būti grąžinta į Lietuvos sudėtį tik kariniais veiksmais. Tarybos nariams Erdmonui Simonaičiui ir Martynui Jan-

kui slapta susitikus su Lietuvos Ministru Pirmininku Ernestu Galvanausku, paaiškėjo, kad ir šis galvoja panašiai, tačiau dėl politinių priežasčių negali sankcionuoti tokio žingsnio.

Siekdamas apginti Lietuvos interesus, Galvanauskas šios idėjos įgyvendinimo siekė diplomatijos keliu. Jis įsitikino, kad Veimaro vyriausybė pirmenybę teikia Klaipėdos patekimui į Lietuvos rankas, nes Lietuvą laikė neutralia, o Prancūziją ir Lenkiją, kurioms šią teritoriją galėjo atiduoti Tautų Sąjunga, – didžiausiomis priešėmis. Vėliau paaiškėjo, kad Berlynas sukilimo metu palaikė neoficialius ryšius su lietuviais ir ragino vietos vokiečius netrukdyti akcijai. Sovietų rusai, kurie priešinosi didesnei Lenkijos valstybei, ne tik palaikė šią akciją, bet ir būtų įsikišę, jei Lenkija imtųsi veiksmų prieš Lietuvą. Nors ir keista, Lenkijos vyriausybė taip pat mieliau būtų mačiusi Klaipėdą Lietuvos rankose ne taip, kaip Dancigą, tapusį laisvu miestu ir patekusį į Vokietijos įtaką.

J. Budrys
KLAIPĖDOS SUKILĖLIŲ VADAS

1922 m. lapkričio 20 d. E. Galvanauskas šią temą iškėlė slaptame Lietuvos Vyriausybės posėdyje, kai paaiškėjo, kad Tautų Sąjunga nesiruošia priimti palankaus sprendimo dėl Lietuvos

teisės į Klaipėdos kraštą ir greičiausiai įsteigs laisvą miestą, panašų į Dancigą, arba perduos jį Lenkijos administracijai. Sulaukęs palankaus atsakymo dėl Klaipėdos paėmimo jėga, Lietuvos Nepriklausomybės kovų didvyris generolas Silvestras Žukauskas tikino, kad Lietuvos kariuomenė gali išiveržti ir nuginkluoti nedidelį prancūzų karinį kontingentą per dvidešimt keturias valandas. Tačiau buvo nuspręsta, kad tiesioginiai Lietuvos kariniai veiksmai gali sukelti karą su Prancūzija arba atnaujinti Lietuvos ir Lenkijos karą, todėl buvo susitarta organizuoti nepriklausomos Lietuvos sukilimą pagal generolo Lucjano Želigowskio 1920 m. spalio mėnesio sukilimo pavyzdį, kuris baigėsi Lenkijos išiveržimu į Vilnių ir jo apylinkes bei šių teritorijų okupacija.

Pasirengimas buvo patikėtas E. Galvanauskui, kuris įsakė suplanuoti sukilimą ir šį sumanymą įgyvendinti. Kad Lietuvos valstybei tai iš tiesų būtų staigmena, jis labai stengėsi nusišlapinti bet kokius ryšius su sukilėliais ir operaciją laikė paslapyje nuo Užsienio reikalų ministerijos bei Seimo. Kadangi Lietuvos kariuomenė sukilime

dalyvauti neturėjo, jis užsitikrino nepriklausomos sukarintos Lietuvos šaulių sąjungos (LŠS) vieno iš pirmininkų Vinco Krėvės-Mickevičiaus paramą. Dauguma šaulių kartu su Lietuvos kariuomene buvo dalyvavę Nepriklausomybės kovose, tad jie buvo išbandyti kariaujant ir patikimi. Kita šaulių pasitelkimo nauda buvo tai, kad Vyriausybė galėjo apkaltinti patriotinę organizaciją ir taip nusikratyti atsakomybės už sukilimą.

Akciją suplanavo Lietuvos kariuomenės Ge-

neralinis štabas. Nors jos rengimo detalės tebėra miglotos, Lietuvos kariuomenės kontržvalgybos karininkas pulkininkas Jonas Polovinskas slapta koordinavo karinius veiksmus, kurie istorijai tapo žinomi kaip Klaipėdos sukilimas. Jis buvo etninis lietuvis, ėjęs įvairias pareigas carinėje valdžioje. Per I pasaulinį karą jis labai pasižymėjo kaip karinės žvalgybos karininkas Rusijos kariuomenėje, buvo pakeltas iki pulkininko laipsnio ir ne kartą apdovanotas už drąsą ir tarnybą.

1920–1921 m. tęsė kontržvalgybinę veiklą admiralas Aleksandro Kolčiako vadovaujamoje Baltijoje armijoje, nesėkmingai bandžiusioje atkurti caro valdžią.

1921 m. grįžęs į Lietuvą, J. Polovinskas įsidarbino Lietuvos kariuomenėje ir netrukus pradėjo eiti Lietuvos kontržvalgybos tarnybos viršininko pareigas. Jam buvo pavesta vadovauti specialiam slaptam būriui, kuris nuvyko į Klaipėdos kraštą,

kad išsiaiškintų gyventojų požiūrį į šio krašto prijungimą prie Lietuvos, todėl gerai susipažino su šia teritorija ir jos gyventojais. Jo atskaitoje teigiama, kad vietos gyventojai buvo pasiskirstę po lygiai: arba norėjo prisijungti prie Vokietijos ar Lietuvos, arba kurti laisvą miestą. Situaciją apsunkino vietinių Mažosios Lietuvos lietuvių savita tapatybė, kurios, be kita ko, vienas iš komponentų buvo liuteronų, o ne Romos katalikų ti-

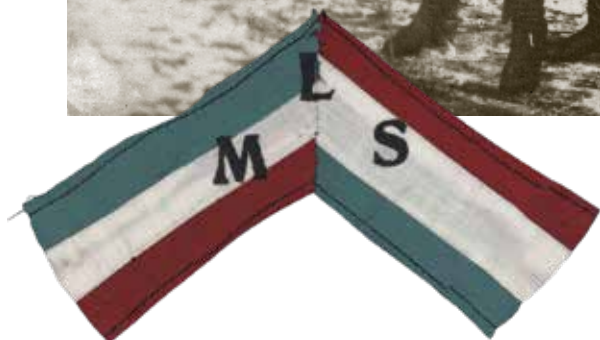

kėjimas. Daugelis šių lietuvių buvo ekonomiškai pasiturintys ir nerimavo, kad žemės ūkio produktų ir darbininkų antplūdis iš Didžiosios Lietuvos atpigins jų produktus ir sunaikins jų pragyvenimo šaltinį. Būtent šis pranešimas atkreipė E. Galvanausko dėmesį į J. Polovinską ir lėmė pirmojo sprendimą pačiam oficialiai nedalyvauti Klaipėdos sukilime, bet paskirti jam vadovauti būtent J. Polovinską.

MISIJA NEĮMANOMA

1922 m. lapkritį ir gruodį į įvairius Klaipėdos krašto miestelius ir kaimus buvo siunčiami lietuvių aktyvistai, kurie sakė patriotines kalbas ir kūrė vietines organizacijas, pasirengusias paremti sukilimą. Šios nedidelės lokalias grupės buvo suvienytos 1922 m. gruodžio 18 d. Klaipėdoje vykusiame susirinkime, kuriame buvo įkurtas

Vyriausiasis Mažosios Lietuvos gelbėjimo komitetas (VMLGK). Jo pirmininku buvo išrinktas Martynas Jankus, kuris turėjo tapti politiniu sukilimo vadovu. Tą patį mėnesį V. Krėvė-Mickevičius susitiko su vokiečių kariuomenės atstovais, kurie jį patikino, kad nesikiš į sukilimą. Be to, jie jam sumažintomis kainomis pardavė 1 500 *Mauser* šautuvų, 5 lengvuosius kulkosvaidžius ir 1,5 mln. šovinių.

J. Polovinskas užverbavo keletą bendraminčių lietuvių kariškių, pasiryžusių dalyvauti šioje neoficialioje akcijoje ir rizikuoti kovoje bei teisine atsakomybe. Siekdami apsidrausti, jis ir jo karininkai prisidengė slapyvardžiais. J. Polovinskas tapo žinomas Jono Budrio slapyvardžiu, kurį naudos visą likusį gyvenimą. Jo štabo vir-

šininkas kapitonas Juozas Tomkus tapo Oksu, jo padėjėjas Juozas Šarauškas – Juozapaičiu ir t. t. J. Budrys vadovavo pagrindinėms sukilimo pajėgoms, dažnai vadinamoms Budrio armija. Gavęs LŠS kvietimą, jis žygiuos į miestą, jo flangus dengiant paramos būriams. 1923 m. sausio 7 d. VMLGK paskelbė atsišaukimą „Broliai Šauliai!“, kuriame skelbė, kad imasi ginklo, nes nori nusikratyti „vergijos“, ir kreipėsi pagalbos į LŠS. Po dviejų dienų VMLGK vadas Šilutėje paskelbė, kad esama prancūzų Klaipėdos krašto direktorija likviduojama, ir įgaliojo Erdmoną Simonaitį įsteigti naują Direktoriją kraštui valdyti. Deklaracija, paskelbta vokiečių ir lietuvių kalbomis – abi buvo pripažintos oficialiomis, – buvo liepiama paleisti visus politinius kalinius ir įvesti karo padėtį. Deklaracijoje prancūzų kariai buvo raginami nesipriešinti šiems veiksams, nes toliau buvo Lietuvos žmonių valia.

1923 m. sausio 10 d. 1 090 civiliniais drabužiais apsirengusių Lietuvos savanorių traukiniais iš Kretingos ir Tauragės kirto sieną. Tarp jų buvo Vladas Putvinskis, LŠS karinis vadas, suteikęs

Lietuvos valdžiai reikiama priedanga, ir Amerikos lietuvis lakūnas Steponas Darius, kuris kartu su Stasiu Girėnu išgarsėjo 1933 m. pražūtingu transatlantiniu skrydžiu.

Atvykusius į Klaipėdos teritoriją savanorius pasitiko J. Budrys su maždaug 300 vietinių savanorių. Kiekvienas Mažosios Lietuvos savanoris dėvėjo žalią apyrankę su abreviatūra „MLS“, rodančia, kad tai yra Mažosios Lietuvos sukilėlis arba savanoris. Pėstininkams, ginkluotiems šautuvu ir 200 šovinių, talkino 21 lengvojo kulkos-

vaidžio ekipažas, 4 motociklai, 3 automobiliai ir 63 kavalerijos žirgai. Kad nuslėptų savo tapatybę, jiems buvo įsakyta su savimi neturėti jokių lietuviškų dokumentų, netgi valiutos. Siekiant išvengti vietos gyventojų pykčio, kiekvienam savanoriui buvo įsakyta visada būti mandagiam, vengti plėšikavimo, alkoholio vartojimo ir provokuojančių komentarų.

Didžiausias dalinys, kurį sudarė 530 vyrų, vadovaujamas majoro Jono Išlinsko slapyvardžiu Aukštuolis, buvo paskirtas užimti Klaipėdą; ant-

rajam daliniui, kurį sudarė 443 vyrai, vadovaujamam kapitono Mykolo Kalmantavičiaus slapyvardžiu Bajoras, buvo pavesta užimti Pagėgius ir apsaugoti sieną su Vokietija; trečiajam 103 vyrų junginiui, vadovaujamam majoro Petro Jakšto slapyvardžiu Kalvaitis, buvo pavesta užimti Šilutę ir dengti sukilėlių flangą. Nors savanoriai nesulaukė didelio pasipriešinimo, jie susidūrė su dideliais sunkumais dėl šalto oro, transporto trūkumo, netinkamos aprangos ir maisto.

KLAIPĖDOS SUKILIMO PABAIGA

Iki 1923 m. sausio 11 d. lietuvių sukilėliai be didelio pasipriešinimo pasiekė visus savo tikslus, išskyrus kai kurias prancūzų kontroliuojamas Klaipėdos dalis. Prancūzų komisarui Gabrieliui Jeanui Petisné ir jo pajėgoms, kurias sudarė 250 prancūzų kareivių, 350 vokiečių policininkų ir apie 300 civilių savanorių, atsisakius pasiduoti, prasidėjo aršios kautynės. Tą pačią popietę G. J. Petisné sutiko nutraukti ugnį, o jo kariai buvo internuoti kareivinėse. Per susirėmimą žuvo dvylika lietuvių sukilėlių, du prancūzų kariai ir vokiečių policininkas. Dar du prancūzų kariai buvo sužeisti, bet išgyveno.

Be jau minėto S. Dariaus, sukilime dalyvavo dar keli Amerikos lietuviai: Antanas Ivaškevičius, broliai Kostas ir Julius Jurgėlos, Jonas Žilinskas-Žilius, Andrius Martusevičius-Martus, Pranas Purvis, Juozas Zaukus ir Pranas Rimkus. S. Darius ir A. Ivaškevičius buvo Vyriausiojo Mažosios Lietuvos gelbėjimo komiteto nariai. S. Darius užsiėmė planavimu ir vadovavo ginkluotam būriui, o A. Ivaškevičius važinėjo po šalį sakdamas kalbas, kad įaudrintų gyventojus. Jis taip pat skyrė komitetui daug pinigų. Jis buvo pirmasis Amerikos lietuvis, apdovanotas Šaulių žvaigžde (Lietuvos Respublikos apdovanojimas, skiriamas Lietuvos ir užsienio valstybių piliečiams už nuopelnus LŠS, – red. past.). Jonas Žilinskas-Žilius 1925–1926 m. ėjo Klaipėdos gubernatoriaus pareigas. Jungtinėse Amerikos Valstijose buvo įsteigta nemažai lietuviškų organizacijų, kurios rėmė Klaipėdos išvadavimą. Jos skleidė intensyvią propagandą spaudoje ir rinko lėšas Klaipėdos išvadavimui prieš sukilimą ir po jo.

1923 m. sausio 13 d. E. Simonaitis sudarė naują prolietuvišką direktoriją, administravusią uostamiestį ir jo kraštą, kuriai priklausė Vilius Gaigalaitis, Martynas Reizgys, Jonas Toleikis ir Kristupas Lekšas. Nors Prancūzijos ir Lenkijos vyriausybės protestavo ir pasiuntė į regioną karo laivų, britai atsisakė paremti jų veiksmus. Sąjungininkų ambasadorių konferencija išsiuntė į Klaipėdą tyrimo komisiją ir pareikalavo, kad sukilėliai pasitrauktų iš miesto. Nors Prancūzijos

ir Didžiosios Britanijos karo laivai liko uoste, Lietuvos Vyriausybė neigė bet koki dalyvavimą sukilime, ir Sąjungininkų reikalavimas buvo atšauktas. Sausio 20 d. Klaipėdos krašto specialusis įgaliotinis perdavė visas suvereniteto teises Lietuvos Respublikai. Sausio 24 d. sukilėliai pradėjo organizuoti vietinę kariuomenę ir pasižadėjo skubiai atkurti civilinę kontrolę apskrityje.

Sausio 29 d. Prancūzijos pasiūlymas siųsti karius maištui malšinti buvo atmestas britams ir italams parėmus Lietuvą. Nors po dviejų dienų Sąjungininkai padarė paskutinį gestą – atsiuntė griežto tono ultimatumą, reikalaudami, kad sukilėliai išsiskirstytų, jokių veiksmų nebuvo imtasi. Šis ultimatumas buvo atšauktas vasario 4 d. diplomatinėje notoje, kurioje buvo prašoma tvarkingo Klaipėdos krašto perdavimo Lietuvai. Antrame, vasario 11 d. paskelbtame pranešime Lietuvos Vyriausybei buvo dėkojama už taikų krizės sprendimą.

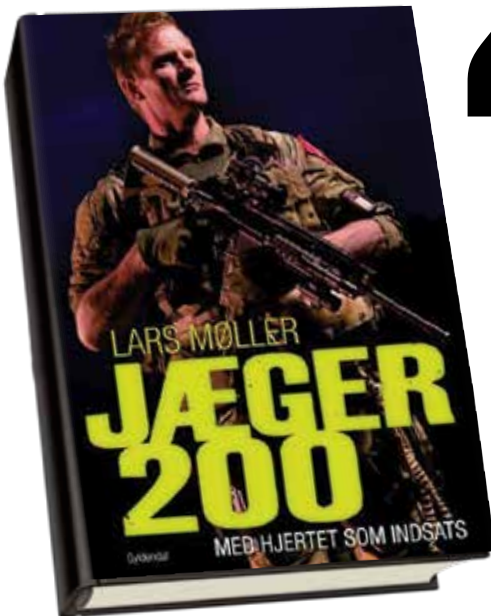
Siekiant dar labiau įsiteikti tarptautinei bend-

ruomenei, vasario 15 d. Klaipėdos krašto direktorija buvo išformuota, o Viktoras Gailius sudarė naują laikiną penkių narių Direktoriją, kurioje buvo du vokiečiai ir trys Prūsijos lietuviai. Galiausiai vasario 17 d. Sąjungininkų konferencija Klaipėdą ir jos apylinkes perdavė Lietuvai, susitarusi, kad regionui bus suteikta autonomija, o Lietuva kompensuos Sąjungininkams administravimo išlaidas ir prisiims Vokietijos karo reparacijas. Lietuvai sutikus su šiomis sąlygomis, Klaipėdos sukilimas buvo įteisintas ir klausimas išspręstas. Nors šis sukilimas dažnai laikomas dideliu Lietuvos žygdarbiu, daugelis dabartinių istorikų daro prielaidą, kad Tautų Sąjunga Klaipėdos kraštą atidavė kaip neoficialią kompensaciją Lietuvai už anksčiau lenkams prarastą Vilnių. Kad ir kokia būtų priežastis, 1923 m. sukilimas galutinai įtvirtino Klaipėdą kaip Lietuvos dalį, ir nei vėlesnė trumpa nacių aneksija, nei ilgametė sovietų okupacija to nepakeitė.

LARS MØLLER JÆGERIS 200

VI DALIS

KALNUOSE

Iki išsilaipinimo vietos – dvi skrydžio valandos. Negalėjau pakankamai atsipalaiduoti, kad užsnūscčiau, galvojau apie būsimą operaciją. Bus sunku eiti priekyje prieš visus. Susidorosime per naktį ar prireiks dviejų? Ir taip toliau...

Salone buvo tamsu, ausis spaudė variklių gausmas. Įžvelgiau savo kaimyno ir rampos techniko siluetus.

Skrendame *Činuku*. Tai mūsų pirmoji klasė, geriausias karinis transporto sraigtasparnis, ku-

riuo galima keliauti specialiesiems operatoriams. Šiame žaidime dalyvauja tik geriausieji, įskaitant pilotus.

Mintyse perkračiau visus plano punktus ir veiksmus ypatingais atvejais.

Jei pastebėsiu grėsmę mažiau kaip už šimto metrų, ką turiu daryti?

Ar raudonas taškas mano *Aimpointe* (kolimatorinis taikiklis, – vert. past.) nustatytas blankiausiu režimu?

Ar tinkamai pritvirtintos granatos ant liemenės?

Smegenys paeiliui vardijo patikros punktus ir žymėjo varneles ties kiekvienu jų, o rankos bėgiojo ekipuote ir tikri- no, ką tik įmanoma patikrinti. *Aimpointas*. Granatų žiedai. Užtrauktukai, antkišeniai užsegti. Naktinio matymo prietaisas ant galvos paruoštas. Tik reikia nuleisti jį prie akių.

Kontrolė ir dar kartą kontrolė.

Ją iššaukė ne nervinimasis. Tai buvo vidinė optimizacija, pasirengimas užduočiai. Būtų ne itin malonu iššokti iš sraigtasparnio ir čia pat pamesti granatą. Aš perėjau etapą, kai prieš misiją būtina sudaryti griežtą kontrolinį sąrašą. Išmokau to pats, bet žinojau, kad kiti patrulio nariai užsiėmę tuo pačiu kaip ir aš.

Specialiųjų pajėgų operatorius gabenantys pilotai – geriausi iš geriausių.

OK, galbūt pagrįsta judesių seka ir slepia nerivingumą bei jaudulį. Tai tam tikra ramybės terapija savo mintims. Aiškus struktūruotas mąstymas neleidžia užkimšti galvos nereikalingais dalykais. Svarbu užimti smegenis konkrečiomis mintimis apie konkrečius daiktus ir veiksmus, kuriuos jūs galite kontroliuoti. Tai padeda visada – šis mažas savęs patikrinimo procesas tikrai sumažina įtampą.

Sunkų sraigtasparnio ūžesį šiek tiek slopino ausų kamšteliai, bet pagal tai, kaip ritmingai vibruoja fiuzeliažas, sprendžiau, kad skrendame tikrai sparčiai.

Po valandos pamačiau, kaip technikas paliko savo postą prie kulkosvaidžio ir prigulė ant rampos, stebėdamas kažką apačioje. Ko gero, pabandė įžiūrėti kitą sraigtasparnį, skrendantį įkandin mūsų kiek žemiau. Truputis atspindėtos šviesos pateko į salono vidų, bet vis viena gaubė tamsa it smala. Technikas staiga pasilenkė ir kažką ištarė į savo šalmo mikrofoną. Pajutau, kad kažkas ne

taip. Kilstelėjau ir pažvelgiau pro iliuminatorių. Kitas *sraigatas* skrido itin žemai ir, sprendžiant pagal viską, jo skrydžio aukštis vis mažėjo.

Priėjęs technikas šūktelėjo į ausį: „Kitas paukštukas *prateka*, jie netenka kuro!“

Atsakydamas šūktelėjau: „Ar jie gali tęsti užduotį?“ – „Jie tiksliai nežino, bet kuro lygis sparčiai krinta!“

Pranešiau tai kitiems, ir netrukus *Razor 6* viduje nuotaika buvo it kilus gaisrui. Aš ir pats pradėjau jaudintis. Mintis, kaip Takur Gare sudužo du sraigtasparniai, dar buvo neišblėsusi.

Razor 5 artėjo prie žemės. Mačiau dulkių debesį, kai besisukantis sraigatas pašiaušė perdžiūvusį afganišką gruntą. *Činukas* neturėjo čia leistis, bet mes niekuo negalėjom pagelbėti. Laimei, jie nusileido normaliai, be avarijų. Bent toks palengvėjimas.

Razor 6 pradėjo sukti ratą aplink savo „gentainį“. Tai turėjo suteikti šiek tiek komforto nutūpusiems. Aš pasislinkau link rampos – iš ten

„Naktinio matymo prietaisas ant galvos – paruoštas. Tik reikia nuleisti jį prie akių“. Danų jėgeriai vyksta į užduotį.

galėčiau atidengti ugnį. Nors iš mano karabino nauda būtų menka. Činukas ir taip ginkluotas – 12,7 mm kulkosvaidis ant rampos ir du 7,62 mm *gatlingai* kiekvienoje pusėje.

Buvo matyti, kaip jų technikas išbėgo iš sraigtasparnio ir pradėjo kažką daryti ties vienu iš variklių. Mačiau silpną šviesą savo *naktinuke* – technikas pasišvietė sau IR režimo žibintuvėliu. Po ketvirčio valandos jis grįžo į sraigtasparnį.

Razor 5 tuoj pat pakilo aukštyn. Pagal mūsų korpuso kryptį supratau, kad sukame ratą atgal, Kandaharo link. Grįžtame namo?

Technikas pranešė: *Razor 5* neteko daug degalų, kadangi negrįžimo riba dar neperžengta, nuspręsta grįžti į bazę. Tai mane sujaudino. O kaip užduotis – ji atšaukiama? Buvome visiškai pasiruošę ir še tau: starto metu viskas žlunga. Psichologinę savijautą tas veikia tikrai blogai.

Kandahare prie mūsų priėjo patrulis iš *Razor 5*. Pusė jų žvilgėjo nuo alyvos. Į užduotį siųsti

juos tokius visiškai neįmanoma, tad grįžimas buvo pateisinamas. Ekipuotė ir kuprinės irgi buvo prisigėrusios alyvos, o plaukams ji suteikė tokio žvilgesio, kad vaikinai tapo panašūs į italus.

Mano patruliui buvo įsakyta likti pasiruošusiam. Nukentėjęs patrulis liko bazėje valytis ir tvarkytis. Jų infiltravimą atidėjo dienai. Spėjome pavalgyti, kol prasidėjo laipinimasis. Jei būčiau žinojęs, kas bus vėliau, būčiau pripampęs vandens kaip arklys...

Naujas infiltravimas įvyko kaip planuota. *Razor 5* išskrido kartu tuščias, jei prireiktų rezervinio sraigtasparnio. Mūsų patrulis išsilaipino uolėtoje vietovėje po poros valandų. Savo nuostabai pamačiau, kad esame 5x5 metrų dydžio aikštelėje, kurios pakako tam, kad pilotas pastatytų ant jos rampą. Kita *sraigto* dalis kybojo ore. Sudėtingas ir tikslus nusileidimas.

Technikas padėjo iškrauti papildomas kupri-

nes su vandeniu, ir sraigtasparnis išsyk rovė į viršų, išnykdamas iš akių tiesiog per kelias sekundes. Jam tolstant užesys rimo, kol išnyko visai.

Bet mes nelikome vieni. Keli kilometrai virš mūsų pasigirdo prislopintas gilus gausmas – jį kėlė keturi AC-130 varikliai. Orlaisvis turėjo būti angelu sargu per pirmąsias mūsų išsiskleidimo valandas. Bo užmezgė kontaktą su įgula, kol mes dėjomės kuprines ir tempėme vandenį. Kai užbaigėme, Bo su šypsena ištare: „Mes vieni. Viršuje nemato karštų taškų per du *klikus*. Galime pradėti judėti, kai tik galėsime. Jie mus ganys dar valandą, paskui paliks. Palaikau ryšį su jais.“

Tai reiškė: AC-130 ekipažas savo termovizoriuje nemato žmonių per du kilometrus. Deja, tai negarantavo, kad mūsų kelyje nieko nebus. Ten laisvai galėjo tūnoti pasislėpę po uolomis, todėl su termovizoriais nematomai, iki dvidešimties smogikų. Aš žinojau tai.

„Velniai rautų, turėjome eiti visą naktį“, – tarstelėjo Džonas. Aš irgi taip pamaniau, tik nepasakiau. Pradėjome leistis uolomis žemyn. Su kuprinėmis tai buvo nelengva.

Nusileidę įlindome į nedidelę griovą ir pasileidome raižyta vietoje. Niekad anksčiau nėjau tokiu sudėtingu reljefu, o dar šitai apsikrovęs. Po pusšimčio metrų teko nusiimti kuprines, kad nusileistume skardžiu šešis metrus. Tai užtruko šešias minutes. Nusileidus vėl teko kilti, ir gana stačiai. Paskui – vėl pusšimtis metrų palyginti lygaus kelio. Tokia procedūra vis kartojosi. Lygi plokštikalnė, status pakilimas. Nusiimt kuprines, užsidėt kuprines. Tada maža uolų laipiojimo pamokėlė. Ir taip toliau. Per valandą nuėjome tik 200–300 metrų (matuojant tiesiąja).

„Per vėlai pradėjome“, – ištare Andersas. „Šianakt tikslo nepasieksim“, – atsakiau. Žiūrėdamas į žemėlapią Andersas burbtelėjo: „Tai jau neee. Pats žinau.“

Pirmą naktį įveikėme tik 1 400 m tiesiąja. Nuo išsilaipinimo taško iki būsimo stebėjimo posto

(SP) buvo maždaug 4,3 km, taigi priešakyje, kaip reikėjo manyti, buvo dar daug sudėtingo kelio. Radome vietą dienos postoviui, kur galėtume stebėti apylinkes ir laukti tamsos. Drauge būti nebuvo jokios galimybės, tad išsiskleidėme tarp uolų, išlaikydami matomą kontaktą ir šaudymo kampus. Kalbėtis tarpusavyje nebuvo įmanoma.

Kiekvienas tądien pasiliko tik su savo mintimis. Jokių žmogaus buvimo požymių. Logiška – į tokį reljefą be reikalo čia nieks net nosies nekiš.

Dieną mūsų laukė tikras šokas. Termometras rodė 38 laipsnius karščio. Buvome nusigalavę po naktinio nešulių tampymo ir laipiojimo stacioniomis uolomis. O per tokią kaitrą buvo beveik neįmanoma atsipalaiduoti.

Kai kitą naktį susiruošėme tolesniam judėjimui, jau buvome gana išsekę ir netekę skysčių. O jėgų mums reikėjo naktiniam alpinizmui ir šešių valandų žygiui nešantis po 60 kg mantos.

Ši naktis nesiskyrė nuo anos. Pakilti 30–40 metrų truko 20–30 minučių, įskaitant kuprinų kėlimą. Tai darydami, mes prakitavome kaip kiaulės. Visą laiką galvojau apie sunaudojamą vandenį. Asmeniškai aš jau išgėriau daugiau vandens, nei buvo numatyta plane. Bijojau, kad jau dehidratuoju. Aiškėjo, kad vandens šiai užduočiai nepakaks.

Po antros nakties iki atvykimo taško liko 1 500 metrų. Ir toliau nebuvo matyti jokių Talibano ar „Al-Qaeda“ požymių. Mes vėl užsiėmėme pozicijas, ir dar kartą reikėjo išgyventi sekinančią 40 laipsnių karščio dieną. Ne pačios geriausios sąlygos atsistatyti po sunkios nakties. Be to, sunaudojome daugiau vandens, nei numatyta.

Vakare susiruošėme vėl, tikėdamiesi suteptoms neišsisklaidžius nusigauti iki SP.

Staiga Bo tyliai ištare: „Andersai, šiandien buvo labai karšta, daugiau nei 38 laipsniai. Aš nepailsėjau ir išnaudojau per daug vandens. Manau, mums reikės prašyti Centro, kad papildytų mūsų vandens atsargas kuo greičiau.“

Andersas atsakė trumpai: „Sutinku. Galvojau apie tai. Padarysim tai iškart, kai nusigausime iki SP.“

Pamačiau, kad Kentas tam pritarė. Džonas kaip visada tylėjo. Jis apskritai niekada nerodė silpnumo požymių – jokiomis aplinkybėmis.

Andersas pridūrė: „Nemanau, kad sugebėsimė įveikti visą šį kelią atgal pasiimti vandens, kai jį atgabens.“ Atsakiau jam: „Ne, tai tiesiog nerealu, užims per daug laiko. Prašykime, kad atgabentų vandenį į artimesnį tašką.“ Andersas tylomis linktelėjo.

Ši naktis buvo truputį lengvesnė. Auštant mes pagaliau pasiekėme numatytą stebėjimo posto vietą. Turėjome visai nedaug laiko, kad įrengtume ir užmaskuotume jį.

Kai kiti it darbščiosios skruzdės plušo tvirtindami maskuojamąjį tinklą, Džonas ėmėsi pagrindinės užduoties – stebėti ir pildyti stebėjimo žurnalą. Jokių nereikalingų šnekų, visi žinojo, ką veikti. Paskui prie manęs priėjo Kentas ir šnipštelėjo: „Pažvelk atgal, iš kur mes atėjome.“

Žvilgtelėjau. Gilios griovos ir stačios uolos. Mes tris naktis kaborojomės 4,3 km, jei matuoti tiesia linija. Velniška daug darbo tamsoje, ilgi postoviai dieną. Pats lėčiausias infiltravimasis, kokį man kada nors teko patirti. Buvo žiauru.

Mūsų pozicija buvo per puskilometrį aukščiau stebimo tikslo – mažo kišlako prie Pakistano sienos. Tiesia linija iki jo buvo pusanatro kilometro, ir su turima optika mes jį gerai matėme.

Kai nuo keteros žvelgėme sienos link, matėme lygumą. Kai žiūrėjom į kišlaką, regėjome ganyklą griovoje ir nedidelę uolų keterą šalimais. Ganykloje klajokliai laikė ožkas, ten pat žaidė vaikai. Taip pat pastebėjau keletą nedidukų tvenkinių su vandeniu per pusę kelio iki tarpeklio. Veikiausiai dėl jų klajokliai čia ir apsistojo.

Ši teritorija nebuvo kontroliuojama Afganistano valdžios, čia valdė puštūnų gentys. Ir, žinoma, Talibanas su „*Al-Qaeda*“. Santykiai tarp klanų čia turėjo didelę reikšmę – didesnę, nei kokie nors įstatymai ar sienos. Saugus gyvenimas Pakistane buvo didelė parama modžahedams.

Pačiame kišlake didelio aktyvumo nebuvo. Ten buvo iki dantų ginkluoti žmonės su kulkosvaidžiais ir *RPG-7*. Buvo ir mašinų, vieną kartą

matėme ir motociklą. Jau pirmąją dieną suskaičiavome devynis kovotojus. Ateidavo ir išeidavo vis kiti žmonės.

Centrui pranešėme apie viską, ką matėme. Būtent tai – ką matėme, o ne apie ką galvojome ar tikėjomės pamatyti. Kai šios ataskaitos taps kritine mase, *K-Bar* štabas sukurs planą.

Paprašėme papildomo vandens; šis prašymas buvo priimtas. Pažadėjo, kad atsiųs kuo skubiau. Bet dienos SP bėgo viena po kitos, ir man teko visiškai sumažinti vandens normą, kad bent kažkiek galėčiau jo dar turėti. Pradėjo kartotis chroniški galvos maudimai. Akivaizdu – man prasidėjo dehidratacija. Kasdien siūsdavome prašymą, bandydami įtikinti vadovybę, jog padėtis rimta. Pradėjome mažiau valgyti, nes virškindamas organizmas eikvoja vandenį. Keistas balansas – mums reikėjo maitintis, kad turėtume jėgų, bet ne per daug. Nebadavau, bet žinojau, kad per pastarąsias penkias dienas valgiau išties mažai.

Atsibudęs ryte pajutau, kad liežuvis ištinęs, o burnoje ritinėjasi tirštas seilių ir gleivių gniutulas. Kilstelėjau rankas ir pamačiau, kad aplink kaulą likę tik du coliai minkštojo audinio. Raumenys beveik dingę.

Bet visa tai buvo kūno problemos, su kurio mis galėjau susitvarkyti – net su galvos skausmu. Blogis buvo tai, kad organizmas pradėjo visą laiką „galvoti“ apie vandenį. Visos mintys sukosi apie jį, ir pradėjau prarasti dėmesį bet kam.

Šeštąją dieną gavome užklausą iš Centro apie galimus urvus, kuriais kaip priedanga naudojasi modžahedai. *K-Bar* norėjo, kad eitume jų išžvalgyti. Urvai buvo už keleto kilometrų nuo mūsų SP. Su mūsų problemomis ir vietovės ypatumais tokia užduotis buvo kietas riešutas. Mes privalome vykti ten? Be vandens?

Andersas įsakė: „Larsai ir Džonai. Eisime į žvalgybą. Kiti liks čia ir tęs užduotį. Bendrausime radijo bangomis. Grįšime iš tos pusės.“

Tai buvo išėjimas vienai nakčiai už uolų grandinės prie ganyklos. Kiekvienas iš mūsų ant savęs vilko maždaug po ketvirtį centnerio ekipuotės, tačiau tai buvo daug lengviau, palyginti su infiltravimusi.

Žygis kalnuota vietoje – visada iššūkis.

Kentas ir Bo liko bazėje sėdėti prie radijo stoties ir būti mūsų krizių centru. Jų užduotis buvo kviesti ekstra pagalbą iš *K-Bar* – tiek greitojo reagavimo grupę, tiek medicininę evakuaciją.

Suvokiau, kad man prireiks daug energijos ir vandens, kad judėčiau ir veikčiau, bet jokių būdu neatsisakysiu nuo užduoties. Visada gerai, kai pasitaiko proga išeiti už SP ribų. Jau kelias dienas kiurksojome vienoje vietoje, ir maža operacija galėjo atitraukti dėmesį nuo proto kančių. O gal pakeliui net rastume vandens? Aišku, netoli ganyklos yra tvenkiniai, bet ten eiti nevalia – jie pernelyg arti klajoklių ir galime save demaskuoti.

Nuo ganyklos mus užstojo uolų ketera. Persivertę į kitą jos pusę, pirmąsyk galėjome išvysti Afganistano Vakarų. Beveik visi kalnų šlaitai buvo nusėti mažomis laužavietėmis, kurias, ko gero, kūrėdavo piemenys. Artimiausios jų buvo per porą kilometrų nuo mūsų. „Velniai griebtų, – tarė Džonas, – galvojau, kad mes čia

vieni.“ Aš irgi taip maniau. Paašškėjo, kodėl daugelį patrulių, atliekančių užduotis, aptikdavo piemenys, staiga pasirodydavę pačiose netikėčiausiose vietose. Akivaizdu, kad turime turėti tai omenyje. Čia mes ne vieni.

Urvą suradome. Pasirodo, tai buvo net ne urvas, o akmenų sangrūda, kurios šešėlis atrodė kaip įėjimas. Supratau, kad palydovinės nuotraukos kartais gali būti suprastos neteisingai. Vėliau man teko regėti tokias uolynų formacijas Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV), Jutos valstijoje. Tai susiję su geologiniais procesais, kai vanduo per šimtmečius išjudina visą uolienos plokštę ir ji suyra. Viršutinė dalis atrodo kaip simetriška arka, lyg padaryta žmogaus.

Grįždami mes gana arti priartėjome prie nediduko pastato. Netikėtai sulėjo šuo. Pasukęs galvą pastebėjau, kaip Andersas rodo signalą „stok“. Mes iškart sustojom ir sustingom kaip statulos, nes jei kas išeitų iš namo, pamatytų judesį.

Stebėjimo punktas kalnuose. Afganistanas, 2002.

Iš namo išėjo šuns šeimininkas, veikiausiai piemuo. Senis su šautuvu. Tikriausiai jis buvo pasirengęs ginti savo turtą nuo vilkų ar vagių. Labai aiškiai matėme jį savo naktinio matymo okuliaruose, o jis mūsų – ne. Mus supo visiška tamsa, žinojau tai. Jei jis būtų galėjęs žvilgtelti mūsų akimis, būtų pamatęs tris infraraudonojo lazerio taškus ant savo krūtinės. Mes laukėme jo reakcijos.

Po minutės jis išbarė šunį ir grįžo į pastatą. Trys lazerio spinduliai šoktelėjo ant durų, kai senis jas uždarė.

Andersas davė signalą judėti toliau. Šuo am-

telėjo dar keletą kartų, bet senis jau nereagavo į tai.

Kilti į kalną netgi nešantis 25 kg svorį buvo rimtas išbandymas. Keliskart mes tiesiog atsirėmę rankomis į kelius stovėdami ilsėjomės. Jėgų neliko visiškai. Po kelių valandų vis tik pasiekėme SP. Bo pranešė, kad vandens papildymo nenumatoma. Aušo nauja, karšta, dehidratuojanti diena.

Užklauso buvo vis atmetamos dėl įvairiausių priežasčių: nėra laisvo sraigtasparnio, netinkamas oras, kiti planai ir panašiai.

Prasidėjo rimtos problemos. Ne šiaip sau

išpurtes liežuvis. Negalėjau normaliai judėti, prarasdavau pusiausvyrą. Mane krėtė karštligė ir nepaliaujamai vėmiau, nors skrandis buvo tuščias.

Džonas darė, ką galėjo. Jis turėjo atsarginį vandens butelį, jį atidavė mums. Džonas buvo vienintelis, kuriam karštis nekėlė sunkumų. Jis turėjo ypatingų gabumų – jam nereikėjo daug skysčių. Ir prakaitavo jis vos vos, o prakaitas iškart išdžiūdavo.

Kentas, pagriebęs butelį, pajuokavo: „Kad tave velniai, kaip puiku, kai patruelyje yra kuprunugaris!“ Nusikvatojome visi, nors padėtis buvo

mirtinai rimta. Džono fiziologiniai ypatumai, žinoma, naudingi, o jo užslėptas butelis juo labiau. Bet to nepakako.

Andersas grįžo iš stebėjimo ir pasakė: „Ten kažkas vyksta. Matosi automobilis ir motociklas vienu metu.“ Aktyvumas kaime padidėjo. Ateidavo ir išeidavo žmonės, jie turėjo sunkiosios ginkluotės, įskaitant kulkosvaidžius ir *RPG*. Akimis ieškojome NZRK (nešiojamųjų zenitinių raketinių kompleksų, – vert. past.), tarkim, *Stingerių*, bet nieko panašaus nepastebėjome.

Iš viso ten buvo apie dvidešimt žmonių, apsi- rengusių tradiciniais afganiškais rūbais.

Kita diena buvo dar blogesnė – dar karščiau, o vandens dar mažiau. Pradėjau racione ieškoti ko nors su bent kiek didesniu skysčių kiekiu. Radau nediduką paketą su figomis ir juodaisiais serbentais. Suvalgiau jį, užmiršęs, kad džiovin- ti vaisiai vėliau pareikalaus vandens. Sunkiai prarijau, ir kada kąsnis pasiekė skrandį, sprogo it bomba, iščiulpdamas visą drėgmę, kuri man buvo belikusi...

Iškilo dilema. Negalėjau leisti sau prašinėti vandens iš kitų. Galbūt kažkam jo reikėjo labiau nei man. Man beliko objektyviai pranešti vadui apie savo būklę. „Andersai, aš ant ribos, – tariau jam. – Ketinu eiti žemyn link ganyklos vandens, jei šiandakt neatskris *sraigtas*.“ Andersas atsišau- kė: „Aš irgi ant ribos. Mes eisime, jei neatveš vandens. Bo, nusiųsk dar vieną užklausą.“

Bo pridėjo prie užklausos raktinį žodį, kuris reiškė, kad operacijos eigai kyla grėsmė.

Operacinė vadovybė iškart pažadėjo, kad vanduo bus šiandakt.

Tai buvo aštuntoji operacijos diena ir de- vintoji naktis. Pristatymas buvo suplanuotas 2 valandą, nusileidimo vieta suplanuota dar per pradinį etapą – nedidelė plokštikalnė tarp dviejų viršukalnių; mes gulėjome ant vienos jų.

1 val. jau buvome vietoj ir laukėme. Mačiau, kad Andersas labai sunknistai jautėsi, lygiai taip, kaip ir aš. Jis trynė galvą pirštais, stengdamasis su- mažinti galvos skausmą. Staiga jis paklausė: „Nori vandens?“ „Tai ne, velniai rautų!“ – atsakiau. Aišku, buvo ne visai padoru imti jo vandenį, bet buvau tikrai ne tokios būklės, kad imčiau laužytis.

Laukėm ir laukėm. Laikas sustojo. Sekundės

bėgo vangiau nei bet kada. Nors mano ausys dėl nuolatinių šaudymų ir sproгимų prarado jautrumą aukšto dažnio garsams, turėjau anomalų jautrumą žemiems dažniams. Išgirdau sraigtasparnį, be jokios abejonės, Činuką. Nieko nesakiau, kad nenusiviltume anksčiau laiko. Garsas dingo, o paskui vėl pasigirdo – jau daug aiškiau. Dabar ir Andersas jį išgirdo – jis palietė mano plaštaką. Gaudimas artėjo ir pagaliau pasirodė sraigtasparnis – platus, su dviem sraigtais, panašus į kamane. Praskrido žemai viršum mūsų, tada truputį pasisuko. Andersas palaikė su juo ryšį ir pranešė, kad nusileidimo zona laisva nuo priešų ir mes pasirengę priimti krovinį. Mačiau, kaip sraigtasparnis ėmė leistis. Man pasivaideno, kad nusileidimo aikštelė velniškai siaura ir nusi-

leisti ten bus neįmanoma. Bet pilotas mane vėl nustebino. Sraigtų mentės sukosi mažiau kaip metrą nuo uolų, kai Činukas palietė žemę. Prie rampos pradėjo mirkčioti pakrovimo techniko IR stroboskopas. Ženklas, kad galime eiti paimti krovinio.

Pribėgau prie techniko ir pagriebiau kuprinę su vandeniu. Pūtė stiprus vėjas, svaitydamas į mane smiltis bei smulkų žvirgždą ir šitaip braižydamas mano apsauginius parašiutininko akinius. Ypač nemaloniai buvo čaižomos ausys ir skruostai.

Žinoma, kaime galėjo girdėti sraigtasparnį, bet kažin ar suprato, iš kur sklinda garsas.

Aš padėjau technikui iškrauti sunkias kuprines ir atsiguliau ant jų, kad, sraigtasparniui pradėjus kilti, kuprinių neišmėtytų oro srautas.

Šturmas. „Tai įvyko taip greitai, kad net neįdomu“.

„Mes visiškai aiškiai matėm jį savo naktinio matymo okuliaruose, o jis mūsų – ne“.

Činukas pakilo ir nulėkė. Vėl tapo tylu. Staiga suvokiau, kad negaliu pakelti kuprinės. Prieš savaitę galėjau. Bet dabar trūko jėgų. Teko ignoruoti statutus, taktiką ir saugumą – nieko nepaisydami mes tiesiog atsistojomė šalia kuprinų ir iškart jas atidarėme. Vienoje gulėjo gertuvė, veikiausiai specialiai padėta. Vanduo buvo šiltas, bet tai neturėjo reikšmės. Gurkštelėjau ir pajutau, kaip vanduo skverbiasi į kiekvieną mano kūno ląstelę. Vaizduotėje pasivaideno lietaus sezonas Afrikoje. Nuostabus jausmas.

Jėgos neatsistatė, bet grįžo valia ir tikėjimas. Akimirksniu įsijungė smegenys, lyg kažkas būtų paspaudęs jungiklį. Neįtikėtinas dvasinių jėgų ir galėjimo padaryti viską jausmas.

Žinoma, kai pradėjome eiti atgal, jaučiau, kad mano fizinė būklė kritinė. Buvau bejėgis. Jei susitiktume su priešu, mūsų būtų labai trumpas ir ne mūsų naudai.

Kitomis dienomis mes gėrėme, gėrėme, gėrėme vandenį. Tikras malonumas. Pagaliau atgavome jėgas, ir tai buvo tikra prabanga – galėjome nebegalvoti apie tai, kad reikia riboti maistą.

O gyvenimo ritmas kišlake nepakito. Jame tebebuvo apie dvidešimt žmonių. Ateidavo ir išeidavo. Iš pradžių maniau, kad tai nereikšmingas taikinyš, bet paskui Centras pranešė, kad visi, kas išeidavo, judėjo į Afganistaną ir nusėsdavo

talibų ir „Al-Qaeda“ kontroliuojamuose rajonuose. Nedidelis žmonių srautas, maitinantis priešų jėgas. O tie, kas grįždavo į Pakistaną, ilsėdavosi ir kaupdavo jėgas ten.

K-Bar nusprendė atakuoti kaimą. Mūsų paklausė, ar sugebėsime nusileisti žemiau ir organizuoti pasalą. Patrulis, išanalizavęs situaciją, padarė išvadą, kad tai mažai įmanoma. Pirma, priešų buvo gerokai daugiau. Antra, daug svarbiau, – esant tokiam reljefui pririnktų ne mažiau dviejų ar trijų naktų, kad pasiektume kišlaką, o ataka buvo planuojama jau kitą vakarą.

Pasiūlėme atakuoti išsilaipinant iš sraigtasparnių. Pranešėme visą informaciją apie judėjimą kaime, jo planą ir t. t. Mums paskyrė koreguoti AC-130 ir sekti flangus, kad priešas negalėtų netikėtai atakuoti šturmo grupės.

Pirmasis atvyko AC-130. Mes paženklinome savo poziciją, kad išvengtume draugiškos ugnies. Paskui sraigtasparniais atskrido kanadiečių grupė ir iškart ėmėsi kišlako. Mūsų dėka jie puikiai žinojo, kur yra priešai, kiek jų ir kokie jų ginklai. Mūsų truko trumpai, nes mūsų žvalgybinės ataskaitos sudarė sąlygas kanadiečiams visiškai tiksliai suplanuoti ataką.

Modžahedai buvo sutriuškinti. Kanadiečiai apieškojo kaimą, ieškodami dokumentų, telefonų, radijo stočių ir panašiai. Paskui jie

paėmė nukautųjų DNR pavyzdžius, kad galėtų atpažinti, ir išvyko.

Džonas tarstelėjo: „*Fak*.“ Tai įvyko taip greitai, kad net neįdomu.“ Pajutau tą patį. Viskam prireikė mažiau nei pusvalandžio. Palyginti su tais praradimais, kurie teko mūsų daliai, tai atrodė per daug lengva.

Pasilikom SP dar parai, kad įvertintume puolimo pasekmes. Bet nieko neįvyko. Niekas neatėjo ir nebandė ko nors daryti kaimė. „*Al-Qaeda*“ pralaimėjo, ir mes šiek tiek priartėjome prie tikslo nugalėti organizaciją, kuri užgrobė lėktuvus ir taranavo dangoraižius Niujorke.

Penki išsekę jėgeriai vėl grįžo į stovyklą tarptautiniame Kandaharo oro uoste. Mes buvome visiškai praradę jėgas. Kiek anksčiau mes vykdėme operacijas vieną po kitos. Bet ne čia. Patirtis parodė, kad po operacijos kalnuose, besitęsiančios 10–12 dienų, reikia bent savaitės pertraukos, kad galėtum imtis kitos misijos.

Stovėjome savo palapinėje, kai Andersas, žiūrėdamas į mus, plačiai nusišypsojo ir tarė: „Jūs kaip koncentracijos stovyklos kaliniai. Pažiūrkite į save!“ Čia aš ir apsižiūrėjau. Tapau liesa, iškamuota žmogysta su nutįsusia barzda, atsikišusiais skruostikauliais; užtat akiduobės ir pilvas įdubo. Numėčiau ne mažiau šešių kilogramų. Kiti – nuo aštuonių iki dešimties. Praradome raumenis. Džono kojos tapo liesos kaip gandro.

Užduotis teko sunki. Bet mes įrodėme, kad galime įveikti sunkumus, ir tai padarė mus kietesnius. Tas jausmas kilo dėl keleto priežasčių. Lėtas startas, kelios atšauktos užduotys, bet galiausiai gavome savo dalį – vieną iš sudėtingiausių ir ilgiausių žvalgybinių užduočių. Mūsų komanda įrodė, kad tai – mūsų jėgoms.

Per penkis mėnesius jėgeriai atliko daugiau nei 30 operacijų. Mūsų misijaėjo į pabaigą, ir Korpusas pamažu pakavo daiktus. Nors ir atrodė, kad laikas slenka lėtai, man tai reiškė penkis mėnesius be Mikelio. Labai ilgėjausi sūnaus. Tada net negalvojau, kad dar kur nors išvyksiu.

„Yra dalykų, kurie nuo tavęs nepriklauso ir nereikia dėl jų jaudintis. Tai eikvoja jėgas, kurias būtų galima panaudoti kitur. Tad geriausia dirbti tai, ką gali.“

Afganistane kai ką supratau. Net patys protingiausi ir apmąstyti planai gali būti sužlugdyti atsitiktinumo. Mes viską planavome, mūsų sveikata ir ekipuotė buvo puikios, tad daug neapibrėžtumo veiksmų atpuolė patys. Bet liko kiti – išoriniai faktoriai, kurių nebuvo įmanoma numatyti. Galima papulti po atsitiktine kulka, nukristi nuo uolos, į sraigtasparnį gali pataikyti raketa. Net geriausią pasaulyje karį gali sužeisti modžahedas, iškišęs rankas virš priedangos ir pykstelėjęs net nesitaikydamas. Mūsųje daug kas neapskaičiuojama.

Visada manau, kad mano ginklo broliai puikūs, bet žinau, kad atsitiktinumas gali paliesti ir mane. Kandidatas į kovinius narus, žuvęs nuo sprogimo vandenyje; Peras Bo, užsimušęs šokdamas parašutu; amerikietis Robertsas, iškritęs iš sraigtasparnio. Arba jėgeris, pažeidęs saugos su ginklu taisykles.

Visa tai gali pasirodyti šurpu. Bet iš tikrųjų prie to reikia priprasti. Yra dalykų, kurie nuo tavęs nepriklauso ir nereikia dėl jų jaudintis. Tai eikvoja jėgas, kurias būtų galima panaudoti kitur. Tad geriausia dirbti tai, ką gali.

Bet šis suvokimas netrukde man tai apmąstyti. Juk tik čia, Afganistane, pačiame pakraštyje, šios mintys galėjo tapti aktualios ir net įdomios.

Yra rizika, kad karys anksčiau ar vėliau gali būti pakirstas kulkos, ir žinoma, jis turi stengtis, kad taip neatsitiktų. Bet pasitaiko atsitiktinumų. Religinę žmonės paprieštaraus, kad atsitiktinumų nebūna, kad esama kažkokios prasmės. Daugeliui žmonių atsitiktinumas – ne daugiau kaip rasti laisvą vietą prikimštoje parkavimo aikštelėje. Bet kai kalba eina apie mirtį ir gyvenimą, suprantu, kad kažkam sunku patikėti, jog mažos klaidos gali lemti: išgyvensite ar žūsite.

Kartais galima pradėti tikėti dieviška lemtimi, ir tai gali nesuprantamu būdu padėti. Tai reikia vertinti tiesiog kaip šansą savo naudai.

Į Afganistaną Korpusas pirmąkart buvo paėmęs savo kapelioną Tomą Franką. Didis savo tikėjimo atstovas. Be to, jis buvo daugiau nei dvasininkas – jis buvo ir karys. 2001-aisiais Tomas išėjo Korpuso patrulio kursą ir dėl to buvo labai populiarus tarp jėgerių.

Frankas kiekvieną sekmadienį aukodavo mišias ir į jas gausiai susirinkdavo karių, jei tuo metu nebūdavo kitų reikalų ar užduočių. Kodėl gi ne? Anksčiau nepastebėdavau, kad mano kolegos lankytųsi bažnyčioje, bet čia buvo kitaip. Net aš – nors ir buvau krikščionis, bet mišiose iki tol nedalyvaudavau. Bet Franko pamokslai paveikė mane ypatingai, ypač čia, Afganistane, kur mirtis buvo daugelio pokalbių tema.

Vilkėdamas dykumų uniforma su pistoletu prie diržo Tomas stovėjo šalia nedidelio altoriaus ir sakė labai sąžiningus ir tikrus pamokslus. Jie buvo mums aktualūs. Aš kalbėjau su daugeliu karių – beveik kiekvienas iš jų jautė stiprų Dievo tikėjimą.

Be abejo, Afganistane tapau religingesnis. Kai ruošiausi namo, Frankas davė man lapelį su nedidele ištrauka iš Šventojo rašto, skirta man. Šalia Tomas parašė: „Tu – patyręs jėgeris ir suprantai, kad šie žodžiai rodo, jog mūsų amatas – senas

ir dieviškas, ir jau karaliaus Dovydo laikais buvo kariai, panašūs į specialiąsias pajėgas.“

Tas buvo puiku ir suteikė man neįtikėtinai gerą jausmą. Ir dabar man kartais pašiurpsta nugara, kai išvystu šį seną lapelį namuose, užklijuotą ant šaldytuvo durų. Galbūt karai ir kariai yra universali ir neatsiejama žmonijos veiklos dalis tūkstančius metų?

2002 m. birželį susirinkome savo stovyklą ir išvykome namo. Amerikiečiai mums sakė, kad norėtų matyti mus greičiau sugrįžtant. Būtent čia mes patyrėme daug naujų dalykų, patikrinome senus ir vėl atradome savo darbą. Darbavomės daug ir sėkmingai, nors daugelis užduočių buvo ir žemo intensyvumo lygio.

Mūsų pastangos buvo įvertintos prestižiniu ir garbingiausiu apdovanojimu – *US Presidential Unit Citation*. Tokia garbė buvo suteikta nedaugeliui po II pasaulinio karo. Štai citata iš apdovanojimo teksto:

„Už ypatingą heroizmą ir išskirtinius nuopelnus, 2001 m. spalio 17 d.–2002 m. kovo 30 d. kovojant su priešu Afganistane. Šiuo laikotarpiu jungtinė tikslinė grupė *SOUTH*, ji gi tikslinė grupė *K-Bar*, vykdė specialiąsias Talibano ir „*Al-Qaeda*“ narių ir vadovybės stebėjimo bei neutralizavimo operacijas. Šešis mėnesius *K-Bar* buvo daugelio kovinių operacijų Afganistane varomoji jėga. Jos vykdytos užduotys buvo beprecedentės, ypač rizikingos: gelbėjimas, specialioji žvalgyba, atakos, politinio ir karinio sparno vadovybės sulaikymai, daugelio tunelių ir urvų sunaikinimas, treniuočių stovyklų identifikavimas ir likvidavimas. JAV kariai ir jų koalicijos partneriai iš daugiatais nacionalinių specialiųjų pajėgų sėkmingai įvykdė visas jiems pavestas užduotis, dirbdami ypač sudėtingomis ir pavojingomis sąlygomis. Jie apibrėžė unikalius profesionalumo, atkaklumo, vyriškumo, taktinių ir operacinių gebėjimų standartus, demonstruodami nepralenkiamą komandinę dviasių ir kovinių pasirengimą. *SOUTH / K-Bar* apdovanojama pagal geriausias JAV ginkluotųjų pajėgų tradicijas.“

IŠVERTĖ DARIUS SUTKUS

VENGRŲ KARO VADAI BEKEŠAI IR JŲ PĖDSAKAI

Alantos krašto, kaip ir visos Lietuvos, istorija beveik 400 metų susieta su didikų Astikų ir jų artimos giminės – Radvilų valdymu. XVI a. pabaigoje buvo trumpas laikotarpis (1580–1598), kai Alantos dvaras priklausė vengrams: Lenkijos karaliui ir Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Steponui Batorui bei didikams, karo vadams Bekešams.

GINTAUTAS ŠEIKIS

1576 m. birželio 29 d.
Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu tapo iš istorinės

Vengrijos dalies – Transilvanijos – kilęs kunigaikštis Steponas Batoras, kuris Lenkiją ir Lietuvą valdė iki mirties, t. y. 1586 metų. S. Batorui tapus Abiejų Tautų Respublikos (ATR) valdovu, Alantą valdė Astikų giminės atstovas, evangelikas reformatas Grigalius Jurgaitis Astikas. Astikams tuo metu priklausė dideli žemės plotai apie Anykščius, Kavarską ir Alantą. Grigalius Astikas, palyginti su kitais jo giminės atstovais, labai skyrėsi karjeros pasiekimais ir įtaka Lietuvos diduomenėje. Dėl nepatenkintų ambicijų, išlaidumo ir didžiulės skolos jis tapo to meto didžiausiu tėvynės išdaviku: sutiko bendradarbiauti su valstybės priešais ir šitaip užtraukė didžiulę gėdą garbingai Astikų giminei. Livonijos karo metu (1557–1582) Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė

Kasparas Bekešas.
Kazimiero Vitkovskio
piešinys, 1929 m.

(LDK) ir Maskvos kunigaikštystė, besiruošdamos kariniams veiksams, vykdė aktyvią žvalgybinę veiklą. Maskvai pavyko pritraukti bendradarbiauti G. Astiką, kuris už šnipinėjimą iš Maskvos tikėjosi gauti Kovelį, Bielską ir dvaro etmono pareigas. 1580 m. pavasarį G. Astikas, ruošdamasis Lietuvos kariuomenės žygiui į Velikije Luki, prisidengęs prekyba su Maskvos pirkliais, teikė informaciją rusų caro Ivano IV pasiuntiniui Grigorijui Naščiokinui. Be to, paaiškėjo, kad, turėdamas skolų, savo dvare Kavarske ėmėsi padirbinėti pinigus ir dokumentus. Atlikus kratą Kavarsko dvare, rasta nemažai tuščių blankų su padirbtais senatorių antspaudais ir parašais, kuriuos G. Astikas siekė panaudoti teismo procesuose dėl valdų. Valdovo sušauktame LDK senatorių pasitarime buvo nutarta išdaviką suminti ir ištirti jo bylą. G. Astikas buvo sučiuptas Kaune ir atvežtas į Vilnių. Jis buvo apkaltintas net trijų Antrojo Lietuvos Statuto straipsnių pažeidimais: valdovo majestoto įžeidimu ir išdavystė, pinigų padirbinėjimu ir dokumentų klatojimu. 1580 m. birželio 15 d. Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis S. Batoras pasirašė G. Astiko mirties nuosprendį. Po trijų dienų Vilniuje, turgaus aikštėje (dabar Rotušės aikštė), prieš pat Astikų rūmų langus didikas buvo budelio nukirsdintas. Didžiąją dalį jo turty, taip pat ir Alantos dvarą, buvo nutarta konfiskuoti ir dovanoti įvairiems Livonijos kare nusipelnusiems bajorams, didikams ir karo vadams. Alantos dvaras su priklausančiais kaimais perėjo Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio S. Batoro dispozicijon. Jonas Astikas, vienintelis G. Astiko sūnus ir būsimasis Vilniaus žemės teisėjas, buvo pripažintas nekaltu dėl tėvo nusikaltimų.

S. Batoras, tapęs ATR vadovu, stengėsi nepamiršti Tėvynei nusipelnusių asmenų, taip pat ir savo tautiečių. Manoma, kad jo valdymo metais į Lenkiją ir Lietuvą atvyko per 10 000 vengrų. Dauguma atvykusiųjų buvo kariškiai,

Bekešų giminės herbas

kurie sudarė vieną dešimtadalį visos jungtinės lenkų ir lietuvių kariuomenės. Už tarnybą pagal to meto LDK valstybės išdo galimybes jiems buvo mokamas solidus atlyginimas pagrindine Rytų ir Vidurio Europoje tuomet cirkuliuojusia valiuta – Vengrijos teritorijoje kaldintomis auksinėmis monetomis dukatais (lenkų kalba dar vadinamais auksiniais). 1580 m. suvienodinus LDK ir Lenkijos pinigus, dukato vertė prilygo

„Vilnios upė prie Sereikiškių parko. Dešinėje Bekešo kalno liekanos, toliau viduryje – Gedimino kalnas su bokštu.“
Józef Czechowicz fotografija, apie 1880 m.

56 grašiams, jo perkamoji galia buvo didelė. Pavyzdžiui, karo žirgas tuo metu kainavo apie 600, jautis – 120, statinė rugių – 12 grašių, o dalgį ar kirvį buvo galima nusipirkti už 6 grašius. Kiekvieną mėnesį 40 vengrų rotmistrų gaudavo po 20, 400 dešimtininkų po 5, 40 vėliavininkų po 5, o 3 520 karių po 4 vengriškus dukatus (auksinus). Iš viso per mėnesį jiems mokėta 18 977,

o per metus – 227 733 dukatus. Pirmieji vengrų kariai jungtinėje kariuomenėje pasirodė 1578 metais. Tuomet suskaičiuota 4 000 pėstininkų. Vengrai neabejotinai sudarė reikšmingą kariuomenės dalį: raitelių buvo 21 proc. visos raitijos, o pėstininkų – net 30 procentų. Samdytiems vengrų raiteliams vadovavo buvęs S. Batoro politinis priešininkas, vėliau tapęs artimu

**Karaliaus Stepono
Batoro 1581 m. vasario
13 d. privilegija,
kuria Alantos dvaras
dovanojamas Gabrieliui
Bekešui.**

jo bendražygiu – Kasparas Bekešas Skorinta. Mūšyje prie Polocko su Ivano IV kariuomene jis vadovavo pagalbiniam vengrų daliniui, kuris priklausė Mikalojaus Radvilos kariuomenei. Bekešai buvo kilminga ir žinoma Tansilvanijos vengrų giminė, kurios herbe puikavosi žvaigždė, pusmėnulis ir erelio koja.

1579 m. lapkričio 7 d. K. Bekešui mirus, iš Vengrijos Transilvanijos atvyko jo brolis Gabrielius (Gaboras), kuris 1580 m. kampanijoje vadovavo 136 raiteliams. Paskutinėje 1581 m. kampanijoje prie Polocko kovoje jau dalyvavo gausi, beveik 1 000 raitelių vengrų husarija. Šiuose mūšiuose ypač pasižymėjo Gabrielius Bekešas. Už nuopelnus karo lauke valdovas jam padovanojo iš tėvynės išdaviko G. Astiko konfiskuotą Alantos dvarą. 1581 m. vasario 13 d. Varšuvoje Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis S. Batoras pasirašė privilegiją, kurioje iškelė ypatingus Gabrieliaus nuopelnus Lietuvai. Dokumente pažymima, kad G. Bekešas „neseniai vykusiame kare prieš Maskvos kunigaikštį prie Polocko rizikavo savo gyvybe ir sveikata, savo noru ir būdamas taurios širdies, nusėdęs nuo žirgo, nebudamas jokio pavojaus, stojo prie pat priešininko pilies sienų, kad ją užimtų ir šturmuotų, ir kitiems, kurie su juo kartu kovėsi, norėdamas parodyti pavyzdį“. Valdovas G. Bekešui dovanojo Ukmergės pavietai ir Alantos dvarą su jam priklausančiais kaimais ir ten gyvenančiais valstiečiais, o Alantos gyvenvietei suteikė turgaus ir prekymečių privilegiją. Dokumente pažymima, kad G. Bekešas ir jo palikuonys paskirtas valdas galės „kada ir tik kam panorės, atiduoti, parduoti, dovanoti, išmainyti, užrašyti ir, kaip panorės, elgtis, ir kaip nusava tėvonija visu tuo naudotis visais laikais“. Dovanojimo rašte Bekešui įrašyta karinė prievolė: „jis ir jo palikuonys privalės vykdyti krašto karinę tarnystę, kaip ir kiti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorai vykdo, tuomet kai bus šaukiama nereguliarioji kariuomenė“. G. Astiko sūnus Jonas Astikas nenorėjo užleisti Bekešams Alantos valdos, todėl teko įsikišti Ponų Tarybai, kuri įsakė rotmistrui Skarbkai „Alantą užimti ir perduoti ponams Bekešams“. Alanta nebuvo vienintelė valda, dovanota S. Batoro

Montagne Bakiszowa — Vue prise de les jardins des Bernar

proteguojamai Bekešų giminei. Nuo 1579 m. Birštoną valdyti gavo minėtasis G. Bekešas.

Deja, karaliaus dovanomis G. Bekešas neilgai tegalėjo džiaugtis: 1581 m. rugsėjo 8 d. krito Pskovo šturme, kai jam į kaktą pataikė priešų kulka kaip tik tuo metu, kai ant pilies bokšto jis iškelė pergales vėliavą.

Bekešai buvo radikalių religinių įsitikinimų protestantai arijonai, kritikavę krikščioniškąją Trejybės sampratą, todėl buvo laikomi eretikais.

Dėl šios priežasties Kasparą palaidoti pašventintose kapinėse atsakyta. Jis buvo palaidotas ant vienos iš Vilniaus kalvų prie Vilnelės netoli Gedimino ir Trijų Kryžių kalnų. Kalva iki šiol vadinama Bekešo kalnu. Karalius S. Batoras įsakė ant kalvos pastatyti aštuonkampį kolonos pavidalo antkapį. Antkapyje buvo iškalti žodžiai: „Viską iš savęs turiu: nenoriu pripažinti Dievo / Netrokštu Jo dangaus, pragaro nebijau.“ Kai kurie vengrų istorikai teigia, kad K. Bekešas neneigė

dins

Vilna

Fr.abella Dubonnikovna

XVI a. auksinis dukatas su Stepono Batoro atvaizdu, nukaldintas 1586 m. Gdanske.

Dievo, o šie žodžiai tėra tik paskvilis ir humoras, kurį K. Bekešas dažnai naudojo savo pasisakymuose. Tai, kad K. Bekešas neigė Dievą, paneigė ir popiežiaus nuncijus Giovanis Caligaris. G. Bekešas, pasipiktinęs, kad jo brolis nebuvo laidojamas evangelikų kapinėse, žadėjo pereiti į katalikų tikėjimą. Tačiau greičiausiai ir pats Gabrielius buvo palaidotas šalia savo brolio, kariuomenės vado ir diplomato Kasparo prie ten pat palaidoto vengrų kariuomenės raitelių vado, kovojusio

LDK kariuomenės gretose 1579 m. kovose prieš Maskvą – Mihaly Vado (vengr. Vadas Mihaj). Antkapis ir palaidojimai išsilaikė iki XIX a. vidurio, kai vandeniui paplovus šlaitą dalis kalno nuslinko į Vilnelės upę.

G. Bekešui mirus, nuo 1582 m. Alantos dvarą perėmė jo sūnėnai – brolio Kasparo sūnūs Vladislovas (vengr. Laslo) (mirė 1599 / 1600) ir Gabrielis (vengr. Gabor). Bekešai Alantos dvare lankydavosi retai, jo administravimą buvo pavedę jų tarnybininkui Zigimantui Svetlickiui, kuris 1597 m. dalyvavo sudarant Alantos dvaro inventorių. Jame minima, kad Bekešai šalia anksčiau Astikų pastatyto didelio lotyniško kryžiaus formos dvaro pastato pasistatė kitą mažesnę. Bekešams įsigijus Alantos valdą, paaiškėjo, kad ankstesni savininkai Astikai – Jurgis ir jo brolis Grigalius – dalį dvaro už skolas buvo įkeitę, todėl šį turtą teko išpirkti.

Yra žinoma, kad K. Bekešo sūnumis ypač rūpinosi S. Batoras: po tėvo mirties paskyrė jiems globėjus, lavino juos Vilniaus kolegijoje. Mirus S. Batorui, skirtingai negu kiti vengrai, buvę karaliaus dvare, K. Bekešo sūnūs Gabrielius ir Vladislovas „liko arti karaliaus dvaro“. Popiežiaus nuncijus Giovanis Caligaris 1581 m. apie Gabrielių rašė, kad šis turi puikų protą ir jau dabar

Kasparo Bekešo portretas, priskiriamas tapytojui Alexis Grimou. Prancūzija, apie 1730 m.

kalba keturiomis kalbomis: vengriškai, vokiškai, lenkiškai ir lotyniškai. Bekešo jaunesnysis sūnus mokėsi Vilniaus, vėliau Pultusko jėzuitų kolegijoje kartu su karaliaus sūnėnu, būsimuoju kardinolu Andriejumi Batoru, vėliau studijavo Krokuvos universitete. Vyresnysis Vladislovas iš tėvo paveldėjo karinius gabumus ir ne kartą sėkmingai dalyvavo įvairiuose mūšiuose. 1588 m. sausį jis šalia Lenkijos kanclerio Jano Zamoiskio kovojo mūšyje prie Bičinos. Žygimantas Vaza jį paskyrė į Kalmaro pilies Švedijoje įgulą. 1591 m. antroje pusėje kartu su vengrų samdytiniais kariais jis buvo Liublino stovykloje, o 1594 m. rugsėjį kovėsi Vengrijoje, iš ten parašė Vilniaus vadaui Kristupui Radvilai du detalius pranešimus apie karinius įvykius ir savo paties kovas.

1593 m. Lenkijos ir Lietuvos Seimas, atsižvelgdamas į Kasparo ir Gabrieliaus Bekešų karinius nuopelnus, atsidėkodamas Kasparo sūnams Gabrieliui ir Vladislovui suteikė Lenkijos ir Lietuvos indigenatą (bajorystės įteisinimą svetimša-

liams), nes jie buvo gimę dar prieš savo tėvo bajorystės įteisinimą. Už giminės nuopelnus iš Zigmanto Vazos jie gavo valdyti Prienų ir Breslaujos (dab. Baltarusija) seniūnijas, Vshovo seniūniją Lenkijoje bei Hanzeleno seniūniją.

1586 m. gruodžio 12 d. mirus S. Batorui, sustiprėjo Astikų palikuonių pretenzijos į jų turėtas valdas. Dėl Alantos ypač aktyviai veikė Ona Astikaitė-Sanguškienė Koširska ir jos vyras Leonas Sanguška Koširskis, kurie jau 1589 m. po teisminių ginčų atsikovojo trečdalį Astikams priklaususių Alantos valdų. 1592–1597 m. teismus dėl Alantos dvaro prieš K. Bekešo sūnus Vladislovą ir Gabrielių tęsė Leono Sanguškos Koširskio sūnus Grigalius, kuris pretendavo į dvaro dalį. 1593 m. liepos 7 d. Ukmergės pavieto žemės teismo išnagrinėta byla dėl Alantos dvaro atsiųsta Vyriausiajam Tribunolui išspręsti. Tribunolas, išnagrinėjęs bylos aplinkybes, nustatė, kad byla yra teisinga, taigi Ukmergės pavieto žemės teismui pavedė ją spręsti iš esmės. Ukmergės pavie-

to žemės teismas po beveik trejų metų nagrinėjimo patvirtino Vyriausiojo Tribunolo sprendimą ir nurodė K. Bekešo sūnams Vladislovui ir Gabrieliui parduoti Sanguškoms Koširskiems jų valdomas Alantos žemes. Bekešai situaciją mėgino gelbėti – užstatė dalį Alantos dvaro valdų už skolas. 1597 m. inventoriuje rašoma, kad Alantos dvaro pastatai, miestelis, dvaro kaimai buvo padalinti pusiau kunigaikščiui Grigaliui Sanguškai Koširskiui ir Bekešams. Vykdydamas Tribunolo sprendimą 1598 m. Vladislovas Bekešas pardavė Bekešams priklausiusią Alantos dvaro dalį Kristupui II Radvilai. Tuo Bekešų giminės sąsajos su Alanta ir baigėsi. Sanguškų dalį Radvila apkeitė į valdas Volynėje. 1615 m. rugpjūčio 14 d. Vyriausiasis Tribunolas galutinai patvirtino valdų pasikeitimą. Aplink Alantą Radvilos suformavo didžiulę latifundiją, kurią valdė iki XX a. pradžios.